

Planeringsrisken inte unik för skolföretag

Slutreplik: Dagens Nyheter den 8 maj 2017

I den första av två repliker på vår artikel skriver Per Sundgren att skolvalets segregationsproblematik inte löses med lottning. Det är sant att lottning i stället för kötid inte kan ses som en universallösning på skolans problem. Avsikten med vår artikel var dock mer modest: givet att vi har ett skolvalssystem så måste urvalsfrågan hanteras och lottning är då att fördrö framför kötid.

Hans Bergström vänder sig i sin replik mot lottning som urvalsgrund med argumentet att det i själva verket skulle syfta till att inskränka fristående skolors relativa självständighet och därmed vara ett hot mot den autonomi som är livsnerven i friskolesystemet.

Att lottning hotar skolors autonomi beror på att lottning, enligt Bergström, avsevärt skulle försvåra planeringen av verksamheten och inskränka möjligheten att hålla kontakt med intresserade familjer. Dessutom tar Bergström sin egen erfarenhet av invandrade föräldrars intresse för Engelska skolan som intäkt för att skolvalet inte är segregering.

Hans Bergströms kritik mot lottning som urvalsgrund förtjänar en diskussion. Han lyfter på ett förtjänstfullt sätt den planeringsrisk som de flesta företag och organisationer på en marknad står inför, nämligen den att dimensionera sin verksamhet för att bemöta efterfrågan. Denna risk är inte unik för skolverksamhet, och troligen inte heller större eller mer svårhanterlig i skolan än för bussbolag, hotell eller restauranger som i förväg måste fatta beslut om hur stort utbud de ska erbjuda marknaden.

Den planeringsrisk Hans Bergström lyfter för de fristående skolornas del är dessutom av samma slag som har anförts av dem som argumenterat för att behålla ett kommunalt veto vid fristående skolors etablering. Denna planeringsrisk innebär en kostnad för den enskilda verksamheten, precis som för kommunala skolor. Både kommunala skolor och fristående skolor utan kö baserar i dag sina dimensioneringsbeslut på kunskap om tidigare års söktryck, kullstorlekar och etablering av nya skolor i närområdet.

Det är troligt att fristående skolor skulle vara minst lika skickliga på att dimensionera sin verksamhet utan den skenbara garanti om hur efterfrågan ser ut som en kö skulle innebära. Vi skriver skenbar eftersom det finns betydligt med luft i köerna då många elever söker till flera skolor. I ett system med obligatoriskt skolval skulle den med största sannolikhet bli ännu mer luft i skolköerna. En lång kö är alltså inte en garanti för att man kan fylla nystartade klasser till hösten ens i dag.

Redan i dag måste alltså beslut om dimensionering fattas under avsevärd osäkerhet och mot bakgrund av erfarenhet om hur många köande barn som faktiskt är intresserade. När det gäller nystartade skolor har argumentet större vikt eftersom dessa inte kan basera dimensioneringsbeslut på historiskt söktryck. Men ett kösystem löser inte problemet för nystartade skolor eftersom det är svårt för föräldrar att ställa sina barn i kö till skolor som inte finns.

Hur begränsande skulle denna ökade osäkerhet om söktryck vara för friskolesektorn? Är den ett hot mot livsnerven? Hans Bergström lyfter gymnasieskolans sökperioder under våren före studiestart som ett varnande exempel på hur svårt detta system gör det för skolorna. Vi kan konstatera att denna ökade planeringsrisk inte tycks ha utgjort ett avgörande hot mot fristående gymnasieskolors etablering eftersom 25,5 procent av alla gymnasieelever går i en fristående skola mot 14,6 procent i grundskolan. Alla som valt gymnasium tillsammans med sina barn vet också att öppna hus och provapå-dagar är vanliga även utan kösystem.

Att friskolornas autonomi begränsas av reglering av antagningen är sant, liksom autonomi begränsas av alla andra paragrafer i skollagen. Samtidigt är det mot bakgrund av den forskning som visar att dagens system haft segregande effekter, Bergströms personliga erfarenheter till trots, nödvändigt att antagning regleras på ett sätt som uppfyller skollagens krav på öppenhet och garanterar alla elever lika möjligheter till ett fritt skolval. Det är också svårt att se att reglering som kräver kö inskränker fristående skolors autonomi mindre än en reglering som kräver lott.

Om ett mer transparent och rättvist regelverk för antagning till skolor leder till en viss ökning av skolföretagens planeringsrisk så måste man helt enkelt välja vad som är viktigast. Det är inte upp till oss som forskare att göra denna avvägning, men bland skollagens många mål kan vi inte finna stöd för en reglering som syftar till att minimera risker för friskoleföretag.

Eva Andersson, professor i kulturgeografi, Stockholms universitet

Tommy Andersson, Uppsala universitet, professor i nationalekonomi, Lunds universitet

Nihad Bunar, professor i barn- och ungdomsvetenskap, Stockholms universitet

Anders Böhlmark, docent i nationalekonomi, Stockholms universitet

Karin Edmark, docent i nationalekonomi, Stockholms universitet och IFN

Robert Erikson, professor emeritus i sociologi, Stockholms universitet

Peter Fredriksson, professor i nationalekonomi, Stockholms universitet

Caroline Hall, fil dr i nationalekonomi, Uppsala Center for Labor Studies

Peter Hedström, professor i sociologi, Linköpings universitet

Gabriel Heller Sahlgren, doktorand i nationalekonomi, London School of Economics och IFN

Helena Holmlund, docent i nationalekonomi, Uppsala Center for Labor Studies

Henrik Jordahl, docent i nationalekonomi, programchef vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN)

Erica Lindahl, fil. dr. i nationalekonomi, Uppsala universitet

Christian Lundahl, professor i pedagogik, Örebro Universitet

Lisbeth Lundahl, professor i pedagogiskt arbete, Umeå universitet

Bo Malmberg, professor i kulturgeografi, Stockholms universitet

Mikael Palme, docent i utbildningssociologi, Uppsala universitet

Anna Sjögren, docent i nationalekonomi, Uppsala Center for Labor Studies

Jonas Vlachos, professor i nationalekonomi, Stockholms universitet och IFN

Björn Öckert, professor i nationalekonomi, Uppsala universitet.